
dossier



circulariteit

2024 is het jaar waarin het circulaire economiebeleid in Nederland verschuift van vrijblijvend naar richtinggevend. Een cruciaal jaar dus in het nastreven van de 2050-doelen. Daarom in deze TwintigDertig een update met de actuele stand van zaken, praktijkverhalen en tips in aanloop naar 2030 en 2050.

30 **subsidies:**
MIA en Vamil

30 **in 5 stappen**
naar een gedragen circulair plan

32 **Cirkelstad**
is er óók voor corporaties

De route naar een circulaire economie in 3 stappen

STAP 1

Van vrijwillig naar dwingende maatregelen in 2024

Het circulaire economie-beleid in ons land was tot dit jaar vooral gericht op vrijwilligheid en vrijblijvendheid. Nu zijn meer richtinggevend en dwingende maatregelen nodig. Deze zijn te vinden in het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023-2030.

STAP 2

50% minder gebruik van grondstoffen in 2030

Vanaf 2030 gebruikt Nederland 50% minder primaire abiotische grondstoffen. Dit zijn mineralen, metalen en fossiel.

STAP 3

Een volledig circulaire economie in Nederland in 2050

Onze economie is in 2050 circulaair, een economie zonder afval. Hierin worden zoveel mogelijk duurzame hernieuwbare grondstoffen gebruikt en producten en grondstoffen hergebruikt. Afval bestaat nauwelijks.

Programma
Circulaire
Economie
2023-2030



Meer weten over circulair renoveren?

Circulair renoveren begint veelal met het in beeld brengen van de materiaal- en afvalstromen. Het Handboek Circulair Renoveren biedt een compleet overzicht van alle ins en outs over circulair renoveren. Zoals de kansen die circulariteit woningcorporaties biedt. Door het verlengen van de levensduur en het verhogen van de waarde van woningen kunnen deze bijvoorbeeld langer door worden geëxploiteerd. En doordat er meer flexibiliteit in de woningvoorraad wordt ingebouwd, kan er makkelijker worden ingespeeld op toekomstige veranderingen in de woonwensen van huurders.

» **Handboek Circulair Renoveren is te downloaden via c-creators.org/handboek-circulair-renoveren/**



Hoe zat het ook alweer?

Circulair & cradle-to-cradle

De circulaire economie en het cradle-to-cradle-principe (C2C) zijn nauw met elkaar verbonden en vullen elkaar vaak aan. C2C-ontwerpprincipes kunnen worden toegepast op producten en materialen om ervoor te zorgen dat ze binnen het kader van de circulaire economie passen. Waar circulariteit is gericht op het hergebruik van materialen door het sluiten van kringlopen, kijkt C2C naar het productieproces.

Hergebruik van materialen

Gebruik van gerecyclede materialen, demontage en hergebruik van bouwonderdelen.

Recycling

Het scheiden van materialen die niet kunnen worden hergebruikt en de verwerking hiervan tot nieuwe producten.

Upcycling

Het omzetten van afvalmaterialen in hoogwaardige producten.

Energie-efficiëntie

De inzet van duurzame energiebronnen, zoals zonne-energie, plus het minimaliseren van energieverbruik door isolatie, ventilatie en slimme technologieën.

Langdurige waarde

Ontwerp en bouw met een lange levensduur en een hoog waardebehoud, zodat er minder behoefte is aan nieuwbouw en er minder afval ontstaat.

(Keten)samenwerking

Samenwerking tussen partijen in de bouwketen, zoals ontwerpers, bouwers, producenten en gebruikers, om samen te streven naar duurzame oplossingen en het sluiten van materiaal- en energiekringlopen.

Subsidie- voordeel voor circulaire investering

Investerings in circulaire gebouwen komen in aanmerking voor Milieu-investeringsaftrek (MIA) en de Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil), 2 aparte regelingen met een grote overlap.

MIA

Voor de MIA wordt het subsidievoordeel berekend over het investeringsbedrag, waarbij wordt getoetst of er voldoende steunruimte is voor het claimen van het volledige subsidiebedrag. Het budget voor de MIA is dit jaar 192 miljoen euro.

Vamil

Met de Vamil mag je een investering voor 75% op een willekeurig moment afschrijven. Het budget hiervoor is in 2024 25 miljoen euro.

Om in aanmerking te komen, gelden verschillende voorwaarden. Zo moet het gebouw op volumebasis minstens bestaan uit:

- 50% hernieuwbare grondstoffen of
- 25% hergebruikte bouwproducten of
- 50% demontabele bouwproducten.

Daarnaast is er per type woning onder meer een MPG-normering vastgesteld en een vereiste met betrekking tot het energieverbruik. En wordt er gekeken naar de toepassing van duurzaam hout.

» Scan voor alle vereisten plus overige informatie



Geogste bakstenen worden gebruikt voor de bouw van 28 NOM-woningen in Silvolde door Wonion (zie p.8)



ILSE VAN ANDEL



ESTER VAN DER STERRE

'Je gaat meteen aan de slag met collega's en bestuurders in je eigen organisatie en maakt beleid mét elkaar'

In 5 stappen naar een compleet, resultaatgericht en gedragen circulair plan

Een compleet, resultaatgericht en gedragen circulair plan. Als woningcorporatie-professional krijg je het met de 5 stappen van Circulair Organiseren voor elkaar, beloven strategen Ilse van Andel en Ester van der Sterre. Inclusief roadmap. Maar die roadmap is zeker niet het belangrijkste, vertelt Ilse. 'Het doel is een fundament voor circulair werken in de hele organi-

satie te leggen. Want een pilot uitvoeren kunnen veel corporaties prima. Maar hoe zorg je dat het niet bij pilots blijft, maar je aanpak de standaard werkwijze wordt?'

Met hun methode Circulair Organiseren zetten Ilse en Ester medewerkers van corporaties in hun kracht om circulariteit zelf op te pakken en een ambassadeursrol te vervullen voor

hun collega's. Ilse: 'Door het gewoon te doen. En dan niet alleen op 1 project, maar op alle plekken waar zich mogelijkheden voordoen, bij mutatieonderhoud, bij nieuwbouw, bij renovatie, bij verduurzaming. Kijk waar er kansen liggen en hoe er zoveel mogelijk afdelingen kunnen worden aangehaakt. Zo weten collega's van elkaar waarmee ze bezig zijn en waar ze tegenaan lopen, en kunnen ze dat samen oplossen. Door zaken te combineren, kom je tot een groter geheel dat in de hele organisatie wordt gedragen. En je houdt het betaalbaar.'

In de 5 bijeenkomsten gaan Ilse en Ester allereerst op zoek naar het haakje dat de aanpak legitiem maakt binnen de organisatie. 'In de training geven we aan welke stappen de programma-managers kunnen nemen, maar iedereen moet het zelf doen. Dán pas kan een aanpak echt landen. Daarom duurt het traject ook een halfjaar, omdat je direct aan de slag gaat met collega's en bestuurders in je eigen organisatie. Al doende maak je circulair beleid mét elkaar. En niet vanuit 1 positie. Zo creëer je intern ambassadeurs voor

je aanpak. En werk je toe naar een roadmap. Maar dat lukt alleen als je je stappen doorloopt. De weg naar de roadmap is het belangrijkste.'

CIRCULAIR ORGANISEREN

- Werkessie 1:** organisatiescan
- Werkessie 2:** bepalen waar je naartoe wilt
- Werkessie 3:** ambities en doelen bepalen
- Werkessie 4:** bedrijfsbrede acties bepalen
- Werkessie 5:** borgen in de organisatie

Meedoen? Houd [circulairorganiseren.nl](https://www.circulairorganiseren.nl) en [nrp.nl/werktraject-circulaire-roadmap-woningcorporaties](https://www.nrp.nl/werktraject-circulaire-roadmap-woningcorporaties) in de gaten.

Over 17 jaar Cirkelstad: 'Er zijn geen foute oplossingen, wel altijd mogelijkheden tot verbetering'

Publieke én private ondernemers op zoek naar oplossingen stonden aan de basis van Cirkelstad. Sindsdien hebben al zo'n 300 organisaties in de bouwketen - uit de publieke en private sector - zich bij het landelijke platform aangesloten om de gebouwde omgeving met elkaar circulair en inclusief te maken. Cirkelstad fungeert zo als aanjager en versneller van de circulaire bouwtransitie. Zonder afval en zonder uitval. Directeur Bert Krikke: 'We inspireren, bieden mogelijkheden en helpen ook woningcorporaties.'

Cirkelstad hanteert een aanpak over verschillende schijven, zoals Het Nieuwe Normaal

(HNN). Bert: 'Het Nieuwe Normaal is gestoeld op 3 leidraden: HNN Gebouw, HNN Gebied en HNN Infra. Het is een hulpmiddel voor partijen die met duurzaam en circulair bouwen bezig gaan, om te kijken hoe ze het proces beter kunnen inrichten en kunnen komen tot meer circulariteit voor hun gebouwen. Woningcorporaties kunnen projecten hiermee stapsgewijs circulair maken én evalueren: hoe doe ik het, hoe kan het beter, et cetera. Van aanbesteden tot en met beheer en onderhoud, het omvat het hele traject. Inclusief een evaluatie waarin je als corporatie binnen een dag weet hoe je het op hoofdlijnen doet en hoe het bij vervolprojecten nog beter kan. Het is geen beoordeling, er zijn geen foute oplossingen, wel

altijd mogelijkheden tot verbetering. En corporaties die zich aansluiten trainen we om zelf met Het Nieuwe Normaal aan de slag te gaan.'

Ook werkt Cirkelstad samen met Building Balance, dat als groeifonds het gebruik van biogronstoffen in de gebouwde omgeving versneld opschaaft. Bert: 'Building Balance heeft verstand van woningcorporaties, en wij ook. Samen maken we nu een handreiking voor corporaties: over hoe ze circulariteit beter kunnen meenemen in de prestatieafspraken met gemeenten. Met zaken die voor de gemeente, woningcorporatie en huurder van belang zijn. De eerste versie is eind van het jaar klaar. In 2025 kan de handreiking worden ingezet bij de prestatieafspraken.'



BERT KRIKKE

Cirkelstad is bovendien partner in Versnellingslab Circulair Bouwen, dat woningcorporaties en gemeenten helpt hele wijken aan te pakken. Bert: 'Woningcorporaties worstelen soms om huurders betrokken te krijgen bij de wijk. Door daar niet alleen met de corporaties en gemeenten biodiversiteit en klimaatactiviteiten te integreren, maar dat ook met de bewoners te doen, kunnen wijken doorontwikkelen. Door bewoners bijvoorbeeld te laten helpen bij de groenaanleg, ontstaat eigenaarschap en worden huurders trots op hun wijk. En dat draagt bij aan de leefbaarheid van de steden. Niet alleen circulariteit van gebouwen is van belang, zeker zo belangrijk is dat de stad leeft en mensen er gelukkig zijn. Door die sociale component mee te nemen, trekken we circulariteit breder.'

» Voor meer informatie over een HNN-evaluatie, leertraject of trainingsdagen: info@cirkelstad.nl



'Samen met Building Balance maken we een handreiking voor corporaties om circulariteit mee te nemen bij de prestatieafspraken met gemeenten'

Nog een wereld te winnen met keukens en badkamers

Op het gebied van circulaire badkamers en keukens is nog een wereld te winnen. Zo worden in ons land elk jaar de projectkeukens van 200.000 woningen vervangen. Deze worden grotendeels weggegooid als sloopafval, waardoor veel waardevolle materialen, keukenonderdelen en soms nog werkende apparatuur worden verspild. Reden voor verschillende leveranciers om circulaire keukens op de markt te brengen. Zoals Chainable en de samenwerking van DKG Group met NoWa Kitchen.

Chainable

De keukens van Chainable zijn nu voor 88% circulair. De basis is een modulair klikbaar stalen frame, waarbij de panelen losmaakbaar op het frame zijn geklikt, waardoor refurbishen

eenvoudig kan, zonder slopen. Alle componenten en materialen kunnen direct worden hergebruikt of teruggebracht naar het productieproces van partners. Om de circulariteit te verzekeren, zijn de keukens enkel verkrijgbaar via een Kitchen-as-a-Service-model: alle materialen gaan aan het eind van de levensduur terug naar Chainable, dat er nieuwe keukens van maakt. Hierdoor weten partners bovendien welke materialen er zijn gebruikt, wanneer ze terugkomen en wat de restwaarde is.

NoWa Kitchen

DKG Groep en NoWa Kitchen gaan samen op industriële schaal circulaire keukens maken die grotendeels bestaan uit biobased materialen en losmaakbare ver-

bindingen. Hierdoor is reparatie eenvoudig, is er minder afval en zijn grondstoffen beter herbruikbaar. De circulaire keukens hebben een geïntegreerde achterwand met plug-and-play-installaties en zijn modulair, waardoor alle onderdelen eenvoudig kunnen worden vervangen. NoWa bestaat voornamelijk uit hernieuwbare materialen, en alle gebruikte grondstoffen kunnen worden hergebruikt, gereconditioneerd of gerecycled.

Circulaire badkamer

Een aantal corporaties past inmiddels op kleine schaal de eerste circulaire badkamer van Intersell toe. Deze badkamer is gemaakt van biobased en refurbished materialen en de panelen zijn allemaal herbruikbaar.



GEHOORD IN AFLEVERING 16 VAN DE CIRCULAIR BOUWEN PODCAST:

'Er zou eigenlijk ook een Nationale Aanpak Recycling en Hergebruik moeten komen'

Versnellingslab Circulair Bouwen

Omdat het thema nog niet bij iedereen even hoog op de agenda staat, hebben Groene Huisvesters, Alba Concepts, Cirkelstad en Platform31 het leer- en ontwikkelprogramma Versnellingslab Circulair Bouwen opgericht (zie ook p.33, red.). Samenwerking en betere afstemming tussen partijen is volgens de initiatiefnemers noodzakelijk. Zoals bij het in kaart brengen van de materialenstromen. Met het Versnellingslab willen ze woningcorporaties helpen bij het zetten van concrete stappen naar een circulaire praktijk bij (ver)bouwen. Met een

meerjarig programma (2022-2025) richt Versnellingslab Circulair Bouwen zich op medewerkers van woningcorporaties op toezichthoudend, bestuurlijk en operationeel niveau. De 3 groepen kunnen elk een eigen programma volgen inclusief werksessies. In het eerste jaar is verhelderd en gedefinieerd wat circulair bouwen precies inhoudt. In het tweede is de kennis hierover verdiept en zijn doelen verankerd in beleid. Tot slot wordt in 2025, het derde jaar, ingezet op een verdere verbreding en opschaling van circulair bouwen.

BRONNEN: circonl.nl, dwa.nl, ivvd.nl, nederlandcirculairin2050.nl, rijksoverheid.nl, subvention.nl, milieudatabase.nl, Lisa Verhaeghe de Naeyer-De Groene Huisvesters, woonsubliem.nl

Luisteren

DE CIRCULAIR BOUWEN PODCAST

Wat is nodig voor een succesvolle transitie naar volledig circulair bouwen? In De circulaire bouwen podcast van het Transitieteam Circulaire Bouweconomie onderzoeken Maarten Hagg en Ewout de Bruijn hoe circulair bouwen kan bijdragen aan de grote opgaven in de woningbouw. Samen met vaste gasten Marjet Rutten en Vincent Gruis (hoogleraar Housing Management TU Delft en voorzitter Transitieteam Circulaire Bouweconomie, red.), deskundigen én doeners bespreken zij de kansen, uitdagingen en trends op het gebied van circulair bouwen. Jan Willem van de Groep geeft in elke aflevering zijn visie in een column.

» De circulaire bouwen podcast is te beluisteren via podcastapps of circulairebouweconomie.nl/podcast

